

HANGI LIBERAL İZM?

EDİTÖR:

ATILLA YAYLA

LIBERTE

Yayla, Atilla (ed.)
Hangi Liberalizm?

ISBN 13: 978-975-6201-79-4

Liberte Yayınları® / 174
1. Baskı: Kasım 2013

© 2013, Liberte Yayınları®

Sayfa Düzeni: Liberte Yayınları
Kapak Tasarımı: Muhsin Doğan
Montaj: Merkez Repro
Baskı: Tarcan Matbaası

Adres: Zübeyde Hanım Mah. Samyeli Sok. No: 15, İskitler, Ankara
Telefon: (312) 384 34 35-36 | Faks: (312) 384 34 37 | Sertifika No: 25744

LiBeRtE
liberteyayin grubu

Adres: GMK Bulvarı No: 108/16, 06570 Maltepe, Ankara
Telefon: (312) 230 87 03 | Faks: (312) 230 80 03
E-mail: info@liberte.com.tr | Web: www.liberte.com.tr
Sertifika No: 16438

Liberte Yayınları® Liberte Yayın Grubu'nun tescilli bir markasıdır.

KATKIDA BULUNANLAR

Makale sıralamasına göre,

Samuel Freeman Toplum ve siyaset felsefesi, etik, hukuk felsefesi alanlarında çalışmaktadır. adâlet ve toplum sözleşmesi alanları yanında John Rawls'un siyaset felsefesi üzerine yazdığı kitapları bulunmaktadır. Aynı zamanda *Cambridge Companion to Rawls* (2002), *Lectures on the History of Political Philosophy* (2007) ve John Rawls'un *Collected Papers*'inin (1999) editörlüğünü yapmıştır. Son zamanlardaysa liberalizm ve adâlet dağılımı hakkındaki Rawls'un el yazmaları üzerine çalışmaktadır.

Atilla Yayla Ankara Üniversitesi'nde lisans (1980), yüksek lisans (1982) ve doktora (1986) derecelerini tamamlayan Yayla, çeşitli üniversitelerde öğretim üyeliği yaptıktan sonra İstanbul Ticaret Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde bölüm başkanı olarak çalışmaya başladı. TDV, TSİD, Mont Pelerin Cemiyeti, Center of New Europe gibi kurumlarda üyeliği bulunmaktadır. Aynı zamanda Liberal Düşünce Topluluğu'nun kurucularındandır. Yayınlanmış birçok kitap ve makalesi mevcuttur.

David Conway İngiliz akademisyen/düşünür David Conway, Cambridge Üniversitesi'nde felsefe eğitimi aldıktan sonra yine aynı alanda doktorasını tamamladı. Şu anda kıdemli profesör olarak çalıştığı Middlesex Üniversitesi'nde otuz yılı aşkın süre çalışmalarda bulundu. Ardından Roehampton Üniversitesi'nde Teoloji ve Din Çalışmaları Bölümü'nde uzman araştırma görevliliği yaptı. Şu sıralarsa İngiliz bağımsız düşünce kuruluşu CIVITAS'ta çalışmaktadır.

Steven Horwitz Michigan Üniversitesi'nden lisans, George Mason Üniversitesi'ndense yüksek lisans ve doktora derecelerini alan Horwitz Avusturya Ekolü'ne mensup bir iktisatçıdır. Ayrıca 1996'dan beri Mont Pelerin Cemiyeti üyesidir. Çalışmalarında Avusturya Ekolü bakış açısıyla para teorisi ve makro-iktisat konularını ele almaktadır. Horwitz, Avusturya İktisatı ve F. A. Hayek'in toplumsal fikirlerinin yayılmasına katkılar-

da bulunmasının yanısıra Eylül 2008'de yayımlanan ve Mortgage krizine dair liberteryen analizler taşıyan ve daha sonra beş dile çevrilen "Solcu Arkadaşlarıma Açık Mektup"la büyük ilgi görmüştür.

Stephen Davies Lisans ve doktorasını tamamladığı St. Andrews Üniversitesi'nden tarihçi olarak mezun oldu. Ohio'daki Bowling Green Devlet Üniversitesi Toplum Felsefesi bölümünde misafir öğretim görevliliği yaptı. Manchester Metropolitan Üniversitesi Tarih ve İktisadi Tarih bölümlerinde öğretim üyeliği yaptıktan sonra George Mason Üniversitesi'ndeki Institute for Humane Studies'de çalışmaya başladı. Şimdilerdeyse Institute of Economic Affairs'te eğitim direktörü olarak görev almaktadır. Nigel Ashford'la birlikte yardımcı editörlüğünü üstlendiği *The Dictionary of Conservative and Libertarian Thought* (1991) ve *Empiricism and History*'i (2003) de içeren yayınlanmış birçok kitabı bulunmaktadır.

Colin Bird Virginia Üniversitesi'nde doçent olan Bird, yine aynı üniversitenin Siyaset Felsefesi, Politika ve Hukuk Bölümlerinin program koordinatörlüğünü yapmaktadır. Araştırmaları bireyciliğin doğası, siyasî düşüncede liberal gelenek, modern liberteryenizmin tutarlılığı, özgürlük kavramı, hoşgörünün doğası, politik analizlerde gündelik dilin rolü konularını içermektedir. *Ethics, Political Theory, The American Political Science Review, Philosophy and Public Affairs* ve *The European Journal of Philosophy* gibi çeşitli dergilerde çalışmaları yayınlanmaktadır. Ayrıca Bird'in *The Myth of Liberal Individualism* (1999) ve *An Introduction to Political Philosophy* (2006) adlı yayınlanmış iki kitabı bulunmaktadır.

Jason Brennan Case Western Reserve ve New Hampshire Üniversiteleri'nde lisans eğitimini tamamladıktan sonra David Schmidtz'in danışmanlığında felsefe alanındaki doktorasını tamamladı. Georgetown Üniversitesi'nde felsefe alanında, McDonough School of Business'taysa strateji, iktisat, etik ve kamu politikaları alanlarında öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. *A Brief History of Liberty* (2010) kitabıyla dikkat çeken Brennan'ın ayrıca *Libertarianism: What Everyone Needs to Know* (2012) ve *The Ethics of Voting* (2011) adlı iki eseri daha bulunmaktadır.

İÇİNDEKİLER

- 1** ***İlliberal Liberteryenler***
Liberteryenizm Niçin Liberal Bir Görüş Değildir?
Samuel Freeman 11
- 2** ***Amerikan Liberalizmi Ne Kadar Liberal?***
Atilla Yayla.....79
- 3** ***Klâsik Liberalizm Nedir?***
Ralph Raico.....129
- 4** ***Klâsik Liberalizmin Yükselmesi, Çökmesi ve Rönesansı***
Ralph Raico.....137
- 5** ***Klâsik Liberalizm***
David Conway.....155
- 6** ***Smith'ten Menger ve Hayek'e***
Kendiliğinden Doğan Düzen Geleneğinde Liberalizm
Steven Horwitz 165
- 7** ***Liberteryenizme Tarihî ve Güncel Açıdan Kısa Bir Bakış***
Stephen Davies.....195
- 8** ***Refahçı Liberallerin Liberteryenizm Eleştirisi***
Colin Bird.....231
- 9** ***Liberal Olmayan Liberaller***
Jason Brennan.....241

MAKALELERİN KÜNYESİ

- 1 “Illiberal Libertarians: Why Libertarianism Is Not A Liberal View?”, *Philosophy and Public Affairs*, Cilt 30, Sayı 2, Bahar 2001, s. 105-151.
- 2 “Amerikan Liberalizmi Ne Kadar Liberal?” *Liberal Düşünce*, Cilt 16, Sayı 68, Güz 2011, s. 41-68.
- 3 “What Is Classical Liberalism?”, <http://mises.org/daily/4596> (erişim tarihi: 20.01.2011).
- 4 “The Rise, Fall and Renaissance of Classical Liberalism”, ilk yayın yeri: *Freedom Daily*, Ağustos 1992; <http://mises.org/daily/4600> (erişim tarihi: 23.08.2010).
- 5 “Liberalism, Classical”, *The Encyclopedia of Libertarianism*, s. 295-2986 “From Smith to Menger to Hayek”, *The Independent Review*, Cilt 6, Sayı 1, Yaz 2001, s. 81-97
- 6 “From Smith to Menger to Hayek Liberalism in the Spontaneous-Order Tradition” *The Independent Review*, v.VI, n.1, Summer 2001
- 7 “General Introduction”, *The Encyclopedia of Libertarianism* içinde, Ed. Ronald Hamowy, Los Angeles ve Londra: Sage, 2008, s. 25-XXXVii.
- 8 “Liberal Critique of Libertarianism”, *The Encyclopedia of Libertarianism*, ed. Ronald Hamowy, Sage, s. 293-295.
- 9 Jason Brennan, “Illiberal Liberals: Why High Liberalism is Not a Liberal View”, *Review Journal of Political Philosophy* 2, 2004, s. 59-103.

1

İlliberal Liberteryenler

Liberteryenizm Niçin Liberal Bir Görüş Değildir?*

Samuel Freeman

Çeviren: Atilla Yayla

FELSEFİ BİR DOKTRİN OLARAK LİBERALİZM BİR SOSYAL ve politik kurumlar sistemi olarak liberalizmden ayırt edilebilir. Felsefî liberalizm kabûl eder ki, ilk olarak, bir zatî (*intrinsic*) iyiler çoğulluğu vardır ve hiçbir tek hayat tarzı bütün iyileri ihtiva edemez. Ayrıca kendi hatırlarına tasvip etmeye değer farklı hayat tarzları mevcuttur. İkinci olarak, kendileri için hangi zatî iyiler münasip olursa olsun, bireylerin kendi iyi konseptlerini belirleme ve tâkip etme özgürlüğüne sâhip olmaları, onların iyi bir hayat yaşamaları için elzemdir. Son olarak, bireylerin iyisi için gerekli olan şey onların özgürce benimsedikleri iyi konseptlerinin adâletle tutarlı olmasıdır. Herkesin, diğerlerinin temel haklarına ve adâletin öbür gereklerine saygı gösterecek şekilde özgürlüklerini kullanmada bir menfaati var-

dır. Bu adâletin mecburen bir zatî iyi olduğu anlamına gelmesine rağmen (gerçi olabilirdi de), adâletin taleplerini gözetmenin iyi bir hayat yaşamının ön şartı olduğu anlamına gelir.

Kant, Mill, Rawls, Berlin, Dworkin, Raz, Ackerman, B. Barry ve daha birçok yazar bu iddiaların bir türünü onaylar. Fakat, felsefî liberalizm bir liberal anayasa dâhil liberal kurumlar için tartışmanın bir yoludur. Faydacılık ve refahçılığın diğer biçimleri tarihi olarak liberal kurumlar için bir alternatif temel temin etti.¹ Faydacılık felsefî olarak gayri-liberaldir; çünkü bir nihai hedefi –toplam fayda veya refah– bütün değerlerin kaynağı olarak tasdik eder, zatî (*intrinsic*) iyilerin çoğulluğunu reddeder ve özgürlüğün iyilerini ve adâletin erdemini faydaya tâbi kılar.

Benim odağım felsefî liberalizm değil liberal kurumlar ve liberal yapının ana özellikleri. Benim hedefim siyasal kavramlar haritasına, her biri ‘liberal’ olarak adlandırılan üç çağdaş görüşü yerleştirmek: (1) Klâsik liberalizm, (2) ‘Yüksek’ liberalizm olarak adlandıracağım şey ve (3) Liberteryenizm. Klâsik liberalizmin ana savunucuları David Hume, Adam Smith ve (çoğu faydacı olmuş olan) klâsik iktisatçıları ve David Gauthier, James Buchanan ve Friedrich Hayek’i kapsar. ‘Klâsik liberalizm’ terimini, laissez-faire doktrinini tasdik eden ve (etkin) pazar dağıtımlarının adâletini kabul etmekle beraber pazar toplumunun muhafazası için yeniden dağıtımına müsaade eden bir liberalizme işaret etmek için kıtasal anlamda kullanmaktayım. ‘Yüksek liberalizm’ ile, yüksek liberal gelenek olarak kabul ettiğim, felsefî liberalizmle bağlantılı fikirler ve kurumlar setini kastediyorum.² Bu liberalizmin 18. Asır’dan günümüze ana felsefî savunucuları Kant, Mill ve Rawls’tur. Birçok bakımdan orijinal liberal olan Locke tanımlandığı biç-

miyle felsefî liberalizmi kabul eder görünür ve bu yüzden bir yüksek liberal olarak tasnif edilebilir. Fakat, mülkiyet anlatımı yüzünden Locke genellikle bir klâsik liberal olarak okunur.³ Locke'un mülkiyet anlayışı liberteryenizmin üzerinde de büyük bir tesir icra etti. Liberteryenizm ile esas itibarıyla Robert Nozick tarafından ve farklı anlatımlarda Jan Narveson, Ayn Rand, Murray Rothbard, John Hospers, Eric Mack ve diğerleri tarafından ileri sürülen doktrini kastediyorum. Bunlar ve diğer liberteryenler belirli farklara sâhiptir, fakat bunların hepsinin tasdik ettiği belirli temel ilkeler ve kurumlar vardır (bkz. aşağıdaki II. ve III. kısımlar).

Genel olarak liberteryenizmin liberal bir görüş olduğu kabul edilir.⁴ Keza, liberteryenizmi onaylayan birçok kimse de kendini klâsik liberal olarak adlandırır. İddia etmekteyim ki liberteryenizmin liberalizme benzerliği sathîdir, sonunda liberteryenizm ana liberal kurumları reddeder. Doğru anlaşıldığında liberteryenizm liberalizmin kendisini tarihî olarak ona karşı tanımladığı bir görüşe, feodalizmin temel özelliği olan özel politik güç (iktidar) doktrinine benzer. Liberteryenizm, feodalizm gibi, haklı siyasal gücü bir özel sözleşmeler ağına (*network*) dayanmış olarak anlar (tasavvur eder). Liberalizmin esası olan, siyasal gücün, ortak iyi için tarafsız biçimde icra edilecek bir kamu gücü olduğu görüşünü reddeder.

Bu iddiaların değerlendirilmesi bir zemin hazırlığını gerektirir. Ana liberal kurumlarla ilgili bir tartışmayla başlayacağım. Bölüm II, liberteryenizme dönüyor ve onun bir tür mülkiyet olarak özgürlük yorumunu irdeliyor. Sonra, III Bölüm'de liberteryenlerin bir tür mülkiyet olarak özgürlük konseptinin nasıl onları temel liberal kurumları reddetmeye yönelttiğini gösteriyorum.⁵

2

Amerikan Liberalizmi Ne Kadar Liberal?

Atilla Yayla

GİRİŞ

SAMUEL FREEMAN'IN UZUN MAKALESİ “İLLIBERAL Liberteryenler: Liberteryenizm Niçin Liberal Bir Görüş Değil” (“Illiberal Libertarians: Why Libertarianism Is Not a Liberal View”)¹ siyaset teorisinde sosyal liberalizm, modern liberalizm, eşitlikçi liberalizm, refah devletçi liberalizm, etatist liberalizm veya Amerikan liberalizmi adıyla bilinen düşünce ekolünü temsil kabiliyeti çok yüksek bir çalışma. Bu ekole, kendisi de onun mensubu olan John Dewey “kolektivist liberalizm” adını vermişti. Freeman, bu çalışmasında, takdire şayan bir çabayla, kendisinin “gerçek liberalizm” olduğuna inandığı bu yaklaşımı, yine liberalizm etiketini kullanan ama yaza-

rın liberal olmadığını düşündüğü liberteryenizm üzerinden açıklamaya, haklılaştırmaya, savunmaya çalışıyor. Kendisi öyle olmadığını iddia etse de, Amerikan liberalizmine “yüksek” sıfatını eklemesi ona diğer “liberalizm” türleri üzerinde bir yer ve değer verdiğini gösteriyor. Her ne kadar Locke, Hume gibi bazı klâsik filozoflara atıfta bulunuyorsa da, Freeman’in ana referansı ünlü 20. Yüzyıl Amerikan siyaset düşünürü J. Rawls ve hukuk düşünürü R. Dworkin; o kadar ki, yazı birçok yerde Rawls’un (ve bazen Dworkin’in) kimi görüşlerini açıklama veya onlara şerh düşme çabasına dönüşüyor. Bu yüzden makalenin “Rawlscu liberalizm” anlayışının (ki buna bazen politik liberalizm de deniyor) bir yansıması ve bu anlayışın klâsik liberalizm/liberteryenizm eleştirisi üzerinden savunusu olduğu da söylenebilir.

Makale büyük, hatta abartılı bir özgüveni yansıtıyor ve üst perdeden hüküm ve yargılama cümleleri, aşırı ve kolaycı genellemeler içeriyor. Freeman siyaset felsefesinde çözüme kavuşturulamamış, yoğun ihtilâflara yol açmış ve hâlen tartışılmakta olan bazı konularda herkesi bağlayacak, evrensel, zaman ve mekân üstü doğrulara ulaşmış havasında yazıyor. Bir başka deyişle, sanki siyaset felsefesini sona erdirdiğine inandığı bir siyasî felsefeyi savunuyor. Belki bunun bir gereği olarak muarızlarının argümanlarını eksik ve yanıltıcı tarzda yansıtmaktan çekinmiyor. Zaman zaman atıf yaptığı düşünürlerin görüşlerini çarpıtıyor, onların kimi kavram ve teorilerinin muğlak olduğunu söylüyor. Ben bu makalede Freeman’in yazısını esas alarak, daha ziyâde Hume-Smith-Menger-Hayek geleneğine bağlı bir klâsik liberal bakış açısından, Amerikan liberalizminin temel tezlerini irdelemek, bazı yanlışlarına ve doğrularına işaret etmek ve Amerikan liberalizminin ne kadar liberal olduğunu sorgulamak istiyorum.²

3

Klâsik Liberalizm Nedir?

Ralph Raico

Çeviren: Atilla Yayla

“**K**LÂSİK LIBERALİZM” ÖZEL MÜLKİYETİ, ENGELSİZ bir piyasa ekonomisini, hukukun hâkimiyetini, din ve basın özgürlüğünün anayasal garantilerini ve serbest ticarete dayanan uluslararası barışı savunan ideolojiyi anlatmak için kullanılan terimdir. Yaklaşık 1900'lara kadar bu ideoloji yalnızca liberalizm olarak bilindi. Vasıflandırıcı “klâsik” vasfı en azından İngilizce konuşulan ülkelerde (fakat, meselâ, Fransa'da değil) genellikle gereklidir, çünkü liberalizm eşitlikçi hedefler uğruna özel mülkiyete ve piyasaya geniş ölçekli müdahalelerle birleştirilme noktasına gelmiştir. Liberalizmin bu versiyonuna –eğer hâlâ öyle adlandırılabilirse– bazen “sosyal” veya (hatalı şekilde) “modern” yahut “yeni” liberalizm” adı da verilmektedir. Bu yazıda liberalizm kelimesini klâsik türü ifade etmek için kullanacağız.

Temel iddialarının universalist olmasına rağmen liberalizm her şeyden önce belli (*particular*) tarihî şartlardan doğmuş bir doktrin ve hareket olarak anlaşılmalıdır. Bu kültür – Lord Acton’ın en açık şekilde kavradığı gibi– Batıydı, Roma piskoposu ile komünyon içinde (*in communion*) olan veya olmuş olan Avrupa’ydı. Başka bir deyişle, onun menşesinde olan, (E. L. Jones’un ifadesiyle) “Avrupa Mucizesi”ne dönüşen muayyen bir insan toplumdur. Tarihî durumlar Orta Çağlardan tevarüs edilen özgürlükçü kurum ve değerlerin 16. ve 17. Yüzyıllar’ın mutlakiyetçi devletin istekleriyle (iddialarıyla) çatışmasıydı.

Hollandalıların İspanyol Habsburgların mutlakiyetçiliğine karşı mücadelesinden şu temel liberal özellikleri yansıtan bir politik yapı doğdu: Mülkiyet haklarına sıkı bağlılığı bilhassa kapsayan hukukun hâkimiyeti; *de facto* dinî tolerans; hayli geniş ifade özgürlüğü; iktidarı sıkı şekilde sınırlanmış bir merkezî devlet. Hollanda tecrübesinin şaşırtıcı başarısı Avrupa sosyal düşüncesinde ve, tedricen, siyasî pratiğinde bir “ders etkisi” (*demonstration effect*) meydana getirdi. Bu daha sonraki İngiltere örneği için daha da doğrudur. Liberalizmin tarihi boyunca, teori ve sosyal realite karşılıklı birbirini etkiledi; teori pratiğin gözlemlenmesi yoluyla teşvik edildi ve rafine hâle getirildi, pratiği reforme etme teşebbüslerine daha doğru (güncel) teoriye referansla girişildi.

17. Asır’ın İngiliz anayasal mücadelelerinde bir dizi birey ve grup önemli liberal özellikler sergiledi. Ancak, bunlardan biri, Avrupa tarihinde ilk teşhis edilebilir liberal parti olarak göze çarpar: *Levellers* (Düzleyiciler). John Lilburne ve Richard Overton tarafından öncülük edilen bu orta-sınıf radikalleri hareketi serbest ticareti ve devlet tekellerinin sona er-

4

Klâsik Liberalizmin Yükselmesi, Çökmesi ve Rönesansı

Ralph Raico

Çeviren: Atilla Yayla

KLÂSİK LİBERALİZM –VEYA, 20. ASIR’IN BAŞLARINA KADAR adlandırıldığı gibi, sadece liberalizm– Batı uygarlığının politik felsefesinin işaretidir. Liberal fikrin ima ve önerileri diğer büyük kültürlerde de bulunabilir. Fakat liberalizmin fideliği olarak hizmet gören, Avrupa’da –ve Avrupa’nın uzantılarında, hepsinin üstünde Amerika’da– doğan kendine özgü toplumdur. Amerikan toplumu da kesin olarak liberal hareket tarafından şekillendirildi.

Desantralizasyon ve iktidar bölüşümü Avrupa tarihinin nişanelerini teşkil etti. Roma İmparatorluğu’nun çöküşünden sonra hiçbir imparatorluk kıtaya hükmetmeye muvaffak olmadı. Onun yerine, Avrupa, rekabet eden milletlerin, prensliklerin ve şehir-devletlerinin karmaşık bir mozaği oldu. Çeşitli

liderler kendilerini birbirleriyle rekabet içinde buldu. Eğer onlardan biri yağmacı vergilemeye veya mülkiyetin keyfi gasbına tevessül ederse, sermâyeleriyle birlikte (ülkeden) “çıkacak” en üretken vatandaşlarını kaybedebilirdi. Krallar aynı zamanda ihtirash baronların ve bir uluslararası kilise tarafından desteklenen dinî otoritelerin rekabetiyle karşılaştı. Kralların vergileme gücünü sınırlayan parlamentolar doğdu ve ticaret elitini iktidara getiren özel imtiyazlı (beratlı) özgür şehirler ortaya çıktı.

Orta Çağlar itibariyle, Avrupa'nın birçok parçalarında, özellikle batıda, mülkiyet haklarına ve ticarete iyi bakan bir kültür gelişmişti. Felsefi seviyede –Yunan ve Roma'nın Stok filozoflarından kaynaklanan– doğal hukuk doktrini doğal düzenin insan dizaynından bağımsız olduğunu ve yöneticilerin adâletin ebedî kanunlarına bağlı (tâbi) olduğunu öğretti. Doğal hukuk doktrini Kilise tarafından sâhiplenildi ve Oxford'dan Salamanca'ya, Prag'a ve Krakow'a, büyük üniversitelerde yayıldı.

Modern Çağ başlayınca, yöneticiler iktidarları üzerindeki asırlık sınırlamalardan kurtulmak için zorlamaya başladı. *Royal* mutlakiyetçilik zamanın ana eğilimi oldu. Avrupa'nın kralları bir yeni iddiada bulundular: Tanrı tarafından toplumdaki bütün hayatın ve aktivitenin başı olmak üzere tâyin edildiklerini beyan ettiler. Buna göre, dini, kültürü, politikayı ve özellikle insanların ekonomik hayatını idare etme peşinde koştular. Külfeti artan bürokrasilerini ve daimî savaşlarını desteklemek için yöneticiler dâima artan miktarlarda vergiler saldılar ve tebalarını önceki tatbikata ve âdetlere aykırı şekillerde yolmaya çalıştılar.

Bu sisteme karşı ilk ayaklanan halk Hollandalıydı. Hollandalılar on yıllarca süren bir mücadeleden sonra İspan-

ya'dan bağımsızlıklarını kazandılar ve eşsiz bir siyasi yapı kurma yolunda ilerlediler. Radikal biçimde desantralize edilmiş devletin adlandırıldığı gibi United Provinces (Birleşik Eyaletler) bir krala sâhip değildi ve federal seviyede küçük bir güç vardı. Para kazanmak bu meşgul imalatçıların ve tüccarların ihtirasıydı; onların heretikleri avlamaya veya yeni fikirleri bastırmaya vakti yoktu. Böylece *de facto* dinî tolerans ve geniş erişimli bir basın özgürlüğü egemen olma durumuna geldi. Endüstri ve ticarete adanmış Hollanda halkı kuvvetli şekilde hukukun hâkimiyetine ve mülkiyet ve sözleşmenin kutsallığına dayanan bir hukuk sistemi kurdu. Vergiler düşüktü ve herkes çalışmaktaydı. Hollanda “ekonomik mucizesi” zamanın harikasıydı. Avrupa'nın her yanındaki uyanık-düşünceli gözlemciler Hollanda başarısına büyük ilgi gösterdi.

Birçok bakımdan Hollanda toplumuna benzer bir toplum Kuzey Denizi'nin öbür tarafında gelişmişti. 17. Asır'da, İngiltere'de, bu toplum Stuart Hanedanı biçiminde, *royal* mutlakiyetçilik tarafından tehdit edildi. Cevap devrim, iç savaş, bir kralın kafasının kesilmesi ve bir diğerrinin tahttan uzaklaştırılmasıydı. Bu karışık yüzyıl boyunca, tereddütsüz liberal olarak adlandırılabilir ilk hareketler ve düşünürler belirdi.

Kralın gitmesiyle, *Leveller* (Düzleyiciler) adı verilen bir orta-sınıf radikalleri grubu doğdu. Bunlar, parlamentonun dahi doğal, Tanrı tarafından verilen hakları gasbetme yetkisine sâhip olmadığını söylediler. Dinin bir bireysel bilinç meselesi olduğunu, devletle hiçbir bağlantısının olmaması gerektiğini beyan ettiler. Devlet-bahşi tekeller, aynı şekilde, doğal özgürlüğün bir ihlâliydi.

Bir nesil sonra, John Locke, Skolastik teologlar tarafından canlı tutulan ve geliştirilen doğal hukuka dayanarak güçlü

5

Klâsik Liberalizm

David Conway

Çeviren: Atilla Yayla

LİBERALİZM DİĞER İDEOLOJİLERDEN, ÖBÜR İNSANLAR tarafından empoze edilmiş mümkün olduğu kadar az tahdit ve sınırlamalara tâbi (konu) olma durumu olarak anlaşılmış insan özgürlüğüne çok daha büyük politik önem ve değer vermesiyle ayırt edilebilen bir siyasi ideolojidir. Bütün liberaller kişilerin birbirini üzerindeki güçlerini sınırlayan bir hukuk sisteminin namevcudiyeti hâlinde insanların birbirlerinin elinde kasıtlı sınırlama ve tahditler yaşayacağında hemfikirdir. Buna bağlı olarak liberaller bu sınırlamaları yasaklayan kanunları özgürlüğü tahrip edici olmaktan çok özgürlüğe yardımcı görür.

Liberalizm ismini ancak erken 19. Asır'da, ideoloji şekil almaya başladıktan bir asır sonra aldı. Klâsik liberalizm ideolojinin orijinal versiyonudur. O vasıflandırıcı sıfatını nispeten yakın

zamanlarda orijinal versiyonu ondan önemli ölçüde sapan liberalizm biçimlerinden ayırma ihtiyacının hissedilmesiyle aldı.

Klâsik liberalizmi ideolojinin daha sonraki diğer türlerinden ayıran temel doktriner farklılık devletin özgürlük ve adâleti kazanma ve korumada oynaması gereken role ilişkindir. Klâsik liberalizm özgürlük ve adâletin devlete liberalizmin modern türlerinin düşündüğünden çok daha sınırlı bir rol verdiğini düşünür. Gerçekten, herkesin yararlandığı, fakat, çoğu kimsenin ileri sürdüğü (üzere), devletin tedarik etmesi hâricinde toplumun temin edemediği sınırlı bir yelpazedeki mallar (yollar ve limanlar ve, daha ihtilafli biçimde, yoksulluğun giderilmesi gibi kamu malları adı verilen mallar) hâricinde, klâsik liberalizmin devletin özgürlük ve adâletle uyumlu addettiği yegâne rolü bireylerin diğer bireyleri kısıtlamalarını tahdit etmek ve bireyleri hukukî olarak kendilerine ait mülkiyetlerinde korumaktır. Kontekse bağlı olarak liberteryenizm liberalizmin büyük ölçüde yaygın devlet yetkilerini savunmayı çağrıştırdığı ülkelerde karışıklıktan kaçınmak amacıyla klâsik liberalizm için benimsenmiş bir isim veya klâsik liberalizmin daha radikal bir versiyonu olarak görülebilir.

Daha önceki yazarlar ve politik aktivistlerin, özellikle İngiltere’de *Levellerlar* (Düzleyiciler) ve Salamanca Okulu’nun Skolastik düşünürleri daha sonra liberal fikirler olarak anlaşılan fikirleri geliştirmesine rağmen liberalizm –ve dolayısıyla klâsik liberalizm– ilk büyük (*canonical*) açıklanmasını İngiliz filozof John Locke’un yazılarında buldu. 1689’da yayımlanan *Two Treaties of Government* (*Hükümet Üzerine İki İnceleme*) adlı eserinde John Locke ilk defa sistematik olarak insan özgürlüğünü korumak ve desteklemek için gerekli politik düzeyin özelliklerini tasvir etti.

6

Smith'ten Menger ve Hayek'e

Kendiliğinden Doğan Düzen Geleneğinde Liberalizm

Steven Horwitz

Çeviren: Atilla Yayla

SON ZAMANLARDA HEM POLİTİK SOLDAN HEM POLİTİK sağdan düşünürler Aydınlanma ve normal olarak onunla ilişkilendirilen siyasal liberalizm hakkında gittikçe daha fazla eleştirel yorumlar yapmaktalar. Bu eleştirilerin birçoğu Aydınlanma liberalizmi geleneğinin insanları süper-rasyonel veya aşırı derecede atomize varlıklar olarak resmetmesi endişesi etrafında toplanır. Münekkitler Aydınlanma liberalizmiyle ilişkili gördükleri bilgi ve sosyal etkileşim görüşünün daha yeni insan ve toplum kavramlarıyla bir temasının (ilişkinin) olmadığını düşünürler. Ancak, bu tür eleştiriler Aydınlanma liberalizminin değişik kollarını birbirine karıştırmaya meyillidir. Bilhassa, eleştirmenler İskoç Aydınlanmasında doğan liberal geleneğe mensup düşünürlerin eserlerinin çok az farkındadır.

İskoç türü aydınlanma liberalizmi türü ile İngiliz ve Fransız versiyonları arasındaki farklar İskoç versiyonunu bu eleştirilerin bazılarından daha muaf hâle getirir. Özellikle, İskoç versiyonu liberalizmin kendiliğinden doğan düzen üzerindeki vurgusu ve yine onun bir iletişim biçimi olarak piyasa mübadelesi konsepti ona araştırmaya değer farklı bir yaklaşım kazandırır.¹

Bu liberalizm türü hem beşerî bilimlerde (geleneksel sosyal bilimler ve ilâveten tarih, felsefe, linguistik ve psikolojinin biyolojik olmayan tarafları) bir araştırma programı hem de birey ile devlet arasındaki ilişkilere odaklanan bir politik felsefe olarak anlaşılabilir. Şüphesiz bu iki parça birbiriyle bağlantılıdır çünkü politik felsefe sosyal-bilimsel analizden türemeye meyillidir. Daha özel olarak, bu gelenek *kendiliğinden-doğan-düzen* kavramı etrafında örgülenir. Kendiliğinden doğan düzenler insan dizaynının değil fakat insan davranışının ürünleridir. Kendiliğinden doğan düzenler pratikler, kurallar, kurumlar ve benzerlerinden oluşurlar, ki bu pratikler, kurallar ve kurumlar insan aktörlerin, onların muhtemel yararlarını rasyonel bilinçle görmeleri ve onları maksatlı, bilinçli biçimde inşa etmelerinin değil, ondan ziyade, değişik beşerî aktörlerin kendi amaçlarını ve planlarını takip etmelerinin niyetlenmemiş sonuçlarıdır.

Bu tema, her biri son üç asırdan üç teorisyenin eserlerinde baskındır ve en iyi şekilde işlenmiştir: 18. Yüzyıl'da Adam Smith, 19. Yüzyıl'da Carl Menger ve 20. Yüzyıl'da F. A. Hayek. Bu üç teorisyen, sosyal analize ve arzuya şayan siyasal düzene farklı bir yaklaşım getiren ve hâlen yaşamakta olan bir entelektüel zincirin halkalarıdır. Onların çalışmalarının gösterdiği üzere, insan davranışını kendiliğinden-doğan-düzen yaklaşımıyla inceleme yaklaşımı üç mevzu üzerinde odaklanmaya yol açar: Aklın, çoğu insanî bilginin ifade edilmemiş mahiyet-

te olmasından kaynaklanan sınırlılığı; insanı dağınık ve dolaylı bilgiyi kullanmaya muktedir hâle getirecek şekilde evrilen kurumsal düzenlemeler; bu kurumların evrimini besleyen veya güçleştiren (engelleyen) süreçler.

SMİTH, MENDER VE HAYEK'İN KENDİLİĞİNDEN DOĞAN DÜZEN ARAŞTIRMA PROGRAMI

Bir araştırma programı olarak, kendiliğinden doğan düzen geleneği liberalizmi sosyal oluşumların insan davranışının niyetlenmemiş sonuçları olarak nasıl doğabileceğini anlamaya çalışır. O, daha felsefi bir seviyede, niçin bu oluşumların (*formation*) insan dizaynının değil fakat insan davranışının sonuçları olduğunu bulmayı beklememiz gerektiğine dair nedenler sunar. Bu gelenekteki en önemli düşünürler tarafından paylaşılan birey konsepti ileri sürer ki, insan bilgisinin ve aklın sınırlı olması durumu, sosyal düzen yaratabilmek için sosyal müesseselerin kullanılmasını zorunlu kılar. Daha az-genel bir seviyede, bu liberalizm türü hâldeki ve mazideki sosyal kurumların kendiliğinden doğan düzenler olarak nasıl yükseldiklerini (doğduklarını) ve insan aktörlerin farklı planlarını ve tercihlerini koordine etmeye nasıl hizmet ettiklerini anlamaya çalışır. Bu gelenekteki araştırmalar böyle kurumların bizi bireysel bilginimizin sınırlılığının üstesinden gelmeye muktedir kılma anlamında bu tür kurumların işleyişiyle ilgi izahlar geliştirir ve bu tür kurumların tarihî olarak doğduğunu ve evrildiğini gösterir.

Adam Smith

Bu gelenek 18. Yüzyıl'da İskoç Aydınlanması'na mensup bir grup orijinal düşünürle başladı: Adam Smith, Adam Fergu-

son, David Hume, Bernard Mandeville ve diğerleri. Smith'in çok kötülenmiş "görünmez el" metaforu bu akımın gelenekle birleştirilen akıl yürütmesinin en tanınan simgesi oldu. Ancak, Smith, gerçekte, *görünmez el* terimini ana eserlerinde yalnızca üç defa kullandı. Lakin, aynı fikir Ferguson ve Mandeville'nin eserlerinde açık biçimde belirir ve Hume ve diğer İskoç filozofları tarafından çeşitli yerlerde kuvvetle yansıtılır. Bütün bu düşünürler, insanların her ne iseler o olarak (öyle) alınabilecekleri ve toplumun, uygun kurumlarla, hem (kendisini) kötü insanların davranışlarına karşı garantiye alabileceği hem de insanların şahsî-çıkarlarını, niyetlenmemiş biçimde de olsa, diğer insanlara fayda sağlayacak şekilde kanalize edebileceği (yönlendirebileceği) kanaatini paylaştı. Görünmez ele gönderme yapan meşhur pasajında Smith şunu ileri sürdü:

Yerli çalışkanlığı (*industry*) yabancı çalışkanlığa tercih ederek, o, yalnızca kendi güvenliğini planlar (*intends*); ve bu çalışkanlığı çabasının ürünü en büyük değere sâhip olabilecek şekilde yönlendirerek, yalnızca kendine kazanç sağlamaya niyet eder, ve, o, bunda, birçok başka durumda olduğu gibi, onun niyetinin bir parçası olmayan bir sonuca hizmet etmek için bir görünmez el tarafından yönlendirilir. Bunun onun parçası olmaması toplum için her zaman daha kötü değildir. Kendi menfaatlerinin peşinden koşarak, o, toplumun menfaatine, fiilen toplumun menfaatini teşvik ettiğinden olacağından daha etkili şekilde hizmet eder ([1776] 1976, 477-78).

Smith'e göre, arzuya şayan niyetlenilmemiş sonuçlar için bir güdü olarak şahsî çıkara (öz-çıkara) dayanma ihtiyacı sosyal ilişkiler daha az kişisel ve daha fazla anonim oldukça artar. Kişinin iyi bildiği insanlarla muhatap olmakta sempati ve yakınlık duygusu daha güçlü olacaktır, ve kişi ne tür şeylerin

7

Liberteryenizme Tarihî ve Güncel Açıdan Kısa Bir Bakış

Stephen Davies

Çeviren: Atilla Yayla

INSANLIK YENİ YÜZYILIN İLK YILLARINA GİRERKEN LİBER-
teryenizm entelektüel ve siyasî hayatın bir ana veçhesidir.
Liberteryenizm aynı zamanda bir siyasî hareket, kabul edil-
miş bir felsefe ve ayrı bir siyasa önerileri dizisidir. Bu hâliyle
liberteryenizm ve onu destekleyen bireyler birçok ülkede en-
telektüel ve siyasî tartışmalarda önemli bir rol oynamaktadır.
Felsefe, siyaset bilimi, hukuk ve ekonomi gibi disiplinlerde
kabul gören ve güçlü bir liberteryen pozisyon ve bir literatür
birikimi vardır. Bunların hepsi 30 veya 40 yıl önce hüküm sü-
ren duruma tam bir tezat teşkil etmektedir. O zamanlar liber-
teryen fikirler ve analizler çok az kamusal görünürlüğe sâ-
hipti. Bu son inkişaf liberteryen fikirlerin ve siyasetin geç 20.
ve erken 21. Asırlar'ın bir fenomeni olduğu ve bir çeşit post

veya geç modern kategoriye yerleştirilmesi gerektiği mütalâasına yol açabilir.

Aslında bu doğru değil. Çağdaş liberteryenizm, moderniteden eski değilse, modernite kadar eski bir entelektüel kültürel ve politik fenomenin son ifadesidir. O daha evvel liberalizm olarak tasvir edilen harekettir. Liberal teriminin çağdaş kullanımındaki büyük problem, en azından Anglo-Sakson dünyasında, şudur: Terim, ABD’de (ve daha az ölçüde İngiliz Milletler Topluluğu’nda), dünyanın geri kalan kısmında sosyal demokrasi veya hatta basitçe sosyalizm olarak bilinen fikirler demetine işaret eder olma durumuna geldi. Başka yerlerde hâlâ *liberalizm* olarak adlandırılan fikirler için İngilizce konuşulan dünyada *liberteryenizm* teriminin geliştirilmesine yol açan, terminolojideki bu kaymadır. Bununla beraber, idrak edilmesi gereken şey, çağdaş liberteryenizmin, ABD’de ve başka yerlerde, Anglo-Sakson dünyasında kendi tarihi klâsik liberalizme kadar giden uzun bir hikayenin en son bölümü olduğudur.

Liberteryenizm nelerden oluşur? Bu soru ilk başta görüldüğünden daha zor ve derindir. Politik felsefeleri, bir bayrak yarışındaki flama gibi bir nesilden diğerine aktarılan somut ve fizikî varlığı belirgin varlıklar gibi düşünmek kolaydır. Hakikat daha karmaşıktır. Modernitenin ana ideolojileri –ki en önemlileri liberalizm, sosyalizm, konservatizm ve nasyonalizmdir– farklı şekilde düşünülebilir ve her biri farklı yollarda analiz edilebilir. Bir yaklaşım benzer hedefleri paylaşan veya başka tür yakınlıklara (benzerliklere) sâhip olan çeşitli siyasî hareketlere bakabilir –ki bu bakış siyasî partiler, veya baskı grupları ve politik biyografi üzerindeki odaklanmayı gerektirir. İkinci bir yaklaşım kamusal işlerin tartışılmasında ve müzakere edilmesinde kullanılan ayrı kelime hazinelerinin veya

lisanlarının incelenmesi üzerinde odaklanabilir. Ve bir diğer yaklaşım belli bir ideolojinin merkezî metinlerini tetkik edebilir ve hem yazarların görüşlerinin orijinal manalarını veya niyetini meydana çıkarmaya ve hem de bu fikirleri sosyal ve politik ortamlarıyla ilişkilendirmeye çalışabilir. Son olarak, belirli bir siyasal etiketle birleşik ayrı kültürel bağlar ve bilinçlilik veya *mentalite* incelenebilir.

Bütün bu yaklaşımların amacı mevcut fikirlerin, hareketlerin ve felsefi sistemlerin nasıl varlık alanına girdiğini ve zaman içinde nasıl değiştiğini izah eden tutarlı (ikna edici) bir analiz geliştirmektir. Bu analizler fikirlerin, hareketlerin ve felsefi sistemlerin kaynaklarını-izlerini takip eder ve onları etkiledikleri ve tarafından şekillendirildikleri tarihî fenomenlerle ilişkilendirir. Hedef anakronizmden yani bugünü geçmişle okuma probleminden ve böylece hem geçmişî hem bugünü yanlış anlamaktan kaçınmaktır. Geçmişin fikirlerini yalnızca bugüne bağları anlamında yorumlayan Whig tarzı entelektüel tarihten kaçınmak için dikkatli olmalıyız. Başka her düşünce sistemiyle ilgili olarak olduğu gibi liberteryenizmle de ilgili olarak ortaya çıkan, içinde ne zamansız, ahistorik bir obje (*object*) ne de bir gerçeğin ilerleyen keşfini bulacağımız bir hikâyedir (*narrative*), fakat belirli bir düşünce tarzının yavaş ve gözle görülür inkişafıdır. Liberteryenizm/liberalizm vakasında aynı zamanda bu fikirlerin (içinde) geliştiği, bir karmaşık oluşma süreci buluruz, ki bu oluşma süreci bu fikirlerin, ancak son zamanlarda canlanacak şekilde, itibardan düştüğü bir periyot tarafından takip edildi.

Liberalizm kelimesi ayrı bir kanaatler setine ve onunla ilişkili erken 19. Yüzyıl'da beliren bir siyasî harekete işaret eder. Terimin kayıt altına alınmış ilk kullanımı İspanya'da, 1823'te,

8

Refahçı Liberallerin Liberteryenizm Eleştirisi

Colin Bird

Çeviren: Atilla Yayla

LİBERTERYENİZME YÖNELİK REFAHÇI LİBERAL ELEŞTİRİLER mühimdir, çünkü liberteryenler liberal olduklarını iddia ederler. Gerçekten, liberteryenler genellikle bir sahtekârlar dünyasında yegâne gerçek liberaller olduklarını öne sürerler. Liberteryenlerin yorumladığı gibi, liberalizm bireylere, başkalarının da aynısını yapma eşit haklarına saygı gösterdikleri sürece, hayatlarını diledikleri gibi yaşama mutlak hakkını verir. Liberaller bu ilkenin devlet kudretini ancak zor, hile ve hırsızlığa karşı hakları uygulamak için kullanıldığında haklılaştırdığını ve serbest piyasaya tüm kamu müdahalesini, servetin yeniden dağıtımını ve refah devletinin her biçimini dışladığını ileri sürerler. Bu görüşe göre, bugün liberalizm adı-

na bu tür yeniden dağıtım pratiklerini savunanlar, temel liberal fikirleri hayata aktarmaktan ziyâde onlara ihanet etmektedir.

Şaşırtıcı olmayacak şekilde, bu tür iddialar meydan okumasız kalmadı. Birçok kimse zenginliğin yeniden dağıtımını ve en azından ılımlı bir refah devletini liberal temellerde haklaştırmakta hiçbir güçlkle karşılaşmaz. Hem liberteryenler hem de (kendilerini öyle adlandıracağım) refah liberalleri kursosuz liberal destek iddia ederler. Fakat bu ihtilâf sâdece etiketler üzerinde değildir: Söz konusu olan bireysel özgürlüğü savunmanın ne anlama geldiğiyle ve politik kurumların bunu en iyi ne şekilde yapabileceğiyle ilgili farklı kavrayışlardır.

Bu itirazları (*objections*) anlamak için, liberteryen varsayımları biraz daha net bir şekilde belirtmek önemlidir. Liberteryenler temel haklara üstün bir önem verirler, fakat aynı zamanda bu hakları ayrı bir şekilde karakterize ederler. Temel hakların öz-sâhipliği gerektirdiği yorumunu yaparlar. Bir kişinin kendi kendisinin sâhibi olduğunu söylemek onun sâhip olduğu şahsî varlıkları, kaynakları ve kapasiteleri hayat süresi içinde nasıl değerlendireceğiyle ilgili kararların nihâyetinde ona âit olduğunu söylemektir. Diğerlerinin hakları riskte olmadığı sürece, kendi kendisinin sâhibi olanlar kendi hayatları üzerinde nihaî belirleme gücüne sâhiptir.

Liberteryenler bu fikrin dış eşyalar (nesneler) üzerinde haklı mülkiyet hakkı kazanımı açısından geniş implikasyonları olduğuna inanır. Onlara göre, hem muhtemel hem mümkündür ki, dünya nesnelere sâhiplenilmemiş olduğu bir pozisyondan başlayarak, kendi kendinin sâhibi olanlar gayet meşru olarak nesnelere eşitsiz sâhiplik elde edecektir. Daha ilerisi, liberteryenlere göre, elde edilen bu şeylerin nasıl kullanılacağına karar verme hakkı kişisel varlıkların orijinal sâhip-

9

Liberal Olmayan Liberaller

Yüksek Liberalizm Niçin Liberal Bir Görüş Değildir?

Jason Brennan

Çeviren: Hasan Yücel Başdemir

HAYBEDEN (ÇAKMA) LIBERALİZM¹

YÜKSEK LIBERALİZM, KLÂSİK LIBERALİZM VE LIBERTERYENİZM gibi birbirinden tamamen farklı düşüncelerin, komüniteryenizm ve farklı organik devlet anlayışları gibi diğer karşı teoriler dışarıda tutularak, aynı türden politik bir teoriye yani *liberalizme bağlı* olarak nasıl tanımlanabileceği açık değildir. Adam Smith, John Stuart Mill, F. A. Hayek ve James M. Buchanan gibi klâsik liberaller, devleti gece bekçisi gibi gören, en az yönetimi esas alan bir yaklaşımı savunurlar. Bu devlet, geniş bir haklar dizisini korur, yollar ve okullar gibi sınırlı kamu ihtiyaçlarını karşılar ve aksaklıklarını gidermek için piyasaya müdahalede bulunabilir. Robert Nozick, John Hospers, Eric Mack,

Ayn Rand ve Jan Narveson örneklerinde görüleceği gibi liberteryenizm, devletin piyasa aksaklıklarını gidermek veya kolluk hizmetleri ve adli hizmetler dışında kamu hizmetleri vermek gibi bir görevinin olduğunu inkâr eder. Narveson ve Murray Rothbard gibi bazı liberteryenler, anarşisttir ve devletin yasama ve ekonomideki bu kolaylaştırıcı etkisini hatta en az yönetimi (*minarchy*) bile inkâr ederler. Bir de benim “yüksek liberalizm” diye isimlendireceğim, son zamanlarda gelenekselleşen bir görüş şekli vardır. “Yüksek liberalizm”, taraflı bir ifadedir² ve onun içlem ve kapsamı konusunda tartışma vardır. Fakat bu makalenin amaçları açısından ben, bu terimi politik haklara güçlü bir vurgu yaparak demokratik eşitlik teorilerini savunanları tanımlamak için kullanacağım. John Rawls, Ronald Dworkin, Thomas Nagel ve Brian Barry gibi yüksek liberaller, vatandaşın günlük sorunlarında hazır ve nazır olan bir büyük devlet düşüncesine dayanırlar.³ Bu modern yüksek liberal devlet, bir mal ve hizmet bolluğu sunar, ekonomik eşitliği sağlamak için bir şekilde vergiler koyar ve başka tedbirler alır. Sürekli olarak (sosyalistler gibi) piyasaya müdahale etmek, onun diğer projeleri arasındadır.

Yüksek liberalizmde devlete yüklenen temel rol klâsik liberalizm ve liberteryenizmle karşılaştırıldığında bir kimse son iki teorinin birincisine karşıt olduğunu düşünebilir. Aslına bakarsanız “klâsik liberal” çoğu zaman “liberteryen”in alternatifi gibi kullanılır. Hâlbuki bazıları da liberteryenlerin klâsik liberallerin altında bir grup olduğunu düşünür. Politik çevrede klâsik liberaller ve liberteryenler, demokratik eşitlikçilere karşı sıkı müttefikler olarak görünürler. Bu, ilk bakışta bir yanda liberteryenizm ve klâsik liberalizm ve diğer yanda yüksek liberalizm arasına, onlar tümüyle liberal görüşler olsalar bile, keskin bir sınır çekmek için neden sağlar.

Samuel Freeman, bunun hatalı olduğunu ileri sürer. O, liberteryenizmin tümüyle liberal bir görüş olarak düşünülmemesi gerektiğini ileri sürer. Ona göre liberteryenizm, klâsik ve yüksek liberalizmin ortaklaşa kabûl ettiği temel kurumların liberalizmin esasını oluşturduğunu kabûl etmez.⁴ Böyle bir görüş, Rawls tarafından da savunulur ve Freeman'ın liberteryenizme yöneltmiş olduğu eleştirilerin çoğunu, önce (bildiğim kadarıyla) Rawls *Political Liberalism (Siyasî Liberalizm)* kitabında yapmıştı.⁵ Freeman ve Rawls, bu liberteryenizm tasnifini de liberal amaçlarla ilgili bazı aranılan vasıfları öne çıkararak ve liberteryenizmin bu amaçları gerçekleştirmekte yetersiz kaldığını iddia ederek, liberteryenizmin liberal bir teori olmadığını ileri sürdüler.

Fakat bu makalede ben, Freeman ve Rawls'un liberalizm çözümlemesine karşı çıkacağım. İtirazın iki muhtemel kulvarı vardır. Birinci kulvar, Freeman'ın liberal kurumlarla ilgili kabûl etmiş olduğu listeyi esas alır ve liberteryenizm ile onun diğer formlarının aslında bu kurumları kabûl ettiğini ileri sürecektir. Freeman'ın liberteryenizmin bireysel bir sözleşmeler sistemi olarak liberalizme karşı politik gücü göz önünde bulundurması ile ilgili eleştirisi, eğer doğruysa sâdece anarko-kapitalistler için söylenebilir.⁶ Freeman'ın liberteryen olarak isimlendirdiği Rand ve Machan, meşru politik gücün bu tür bir tutumla ortaya çıkabileceğini ve anayasal cumhuriyetçilik yerine savunulabileceğini reddeder.⁷ Moda bir tâbirle umut verici bir projedir diyebiliriz ama ben burada böyle yapmayacağım. Bunun yerine ben, daha ileri giderek *yüksek liberalizm, liberal bir felsefe değildir* diyeceğim. Bunu ben, birazdan açıklanacak olan bir yöntemle, liberalizmin temel vaatlerini içeren bir liste yaparak gerçekleştireceğim ve bu listeye dayanarak yüksek liberalizmin liberal olma konusunda neden yetersiz kaldığını

göstereceğim. Bu, sözü edilen üç görüşün belki sâdece bir akrabalık bağı ile birbirine bağlı olduğu ihtimâlini açıkta bırakır ve ne yüksek liberalizme ne de liberteryenizme tam anlamıyla liberal denebilir (Ben, liberalizmin temel özellikleri ile ilgili listemin Freeman'inkinden çok daha köklü olduğuna ve liberteryenizmin bu özelliklere sâhip olduğuna inanıyorum. Fakat bu iddiayı burada ele almayacağım). Alternatif olarak liberalizmin, belirsiz hatta kel veya uzun gibi görelî bir yapısı olabilir. Ben, yüksek liberalizmin faşizme nazaran liberalizm olduğunu fakat liberteryenizme ve klâsik liberalizme nazaran da illiberal olduğunu ortaya koymak istiyorum. Liberalizm teriminin bu şekilde anlaşılması ilginç bir sorundur fakat burada bunun peşine düşmeyeceğim. Daha ziyâde yüksek liberalizmin liberal bir görüş olmadığını, ancak faşizme ve diğer politik görüşlere nazaran göreceli bir şekilde liberal olduğunu zihinde tutarak tartışmaya başlayacağım.

Yüksek liberalizm deyince bazı okuyucuların aklına çelişik olmasa da paradoksal olarak "illiberal" gelecektir. Buna rağmen o, yüksek *liberalizm* olarak isimlendirilecektir. Benzer şekilde Amerikan medyasında da hatalı bir boyutta seyreden bir politik çizgi vardır ve Sol, liberal olarak isimlendirilir. Bizim burada tartışacağımız yüksek liberaller, Sol Partinin üyeleridir. Bu durumda bazıları, Rawls'un bir liberal olmadığı iddiasının bir başlangıç olamayacağını söyleyebilir.⁸ "Liberal" tam olarak Rawls gibi insanlara isnat edilir.⁹ Bu son cümle, benim eleştirime zarar verecek bir şekilde olmasa da doğrudur. Bir teorinin bu şekilde liberal olması, onu liberalizmin *ucuz* bir formu hâline getirecektir. Çünkü bu, liberalizm düşüncesinin tarihî gelişiminden ciddi bir kopmaya yol açar.

Şimdi bir ayrıma girişelim. Bir kimsenin teorisi, sâdece in-